

POVEZANOSTI OBRAZOVNIH OČEKIVANJA I PONAŠANJA RODITELJA S RAZLIČITIM DIMENZIJAMA PERFEKCIONIZMA NJIHOVE DJECE

Mia Grbavac

Osnovna škola Strožanac
Blato 1, 21312 Podstrana
mia.erceg19@gmail.com

Ana Slišković

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru
Obala kralja Petra Krešimira IV br. 2, 23000 Zadar
aslavic@unizd.hr

Sažetak

Perfekcionizam se može definirati kao težnja za nepogrešivošću koja može imati negativne posljedice za funkcioniranje pojedinca. Dosadašnja su istraživanja većinom bila usmjerena na to kako ponašanje i očekivanje roditelja utječe na djetetov uspjeh u školi, dok su veze očekivanja i ponašanja roditelja s psihičkim funkcioniranjem njihove djece, osobito perfekcionizmom, relativno neistražene. U skladu s tim, cilj ovog istraživanja bio je utvrditi povezanost obrazovnih očekivanja roditelja te dječjih procjena ponašanja roditelja s pojedinim dimenzijama perfekcionizma djeteta. U istraživanju su sudjelovala 93 učenika od prvog do četvrtog razreda gimnazije i njihovi roditelji. Od mjernih instrumenata korištena je Skala obrazovnih aspiracija i očekivanja za adolescente-SEAEA (Jacob, 2010), kojom su se ispitivala obrazovna očekivanja roditelja, Upitnik za procjenu roditeljskog ponašanja-CRPBI-57 (Keresteš, 1999) te Višedimenzionalna skala perfekcionizma-MPS-F (Frost, Heimberg, Holt, Mattia i Neubauer, 1990; Zubčić i Vulić-Prtorić, 2008) koje su ispunjavali učenici. Rezultati istraživanja pokazali su povezanost između različitih dimenzija perfekcionizma, s jedne, te obrazovnih očekivanja i ponašanja roditelja, s druge strane. Pokazalo se da su značajni korelati adaptivnih aspekata perfekcionizma očekivanje i vrednovanje obrazovanja roditelja, sudjelovanje majke u pripremi za obrazovna postignuća te dječja procjena prihvaćanja od strane roditelja, dok su s neadaptivnim aspektima perfekcionizma značajno povezani dječja procjena prihvaćanja, psihološke i bihevioralne kontrole od strane roditelja te očeva promjenjivost obrazovnih očekivanja.

Ključne riječi: perfekcionizam, obrazovna očekivanja roditelja, procjena roditeljskog ponašanja

UVOD

Obrazovna očekivanja roditelja i roditeljsko ponašanje prema djeci mogu voditi problemima u prilagodbi djece, pa tako i u razvoju negativnih aspekata perfekcionizma. Iako je perfekcionizam tradicionalno konceptualiziran kao jednodimenzionalni konstrukt koji najbolje definira težnja za nepogrešivošću (Flett i Hewitt, 2002), čitav niz istraživanja uputio je na njegovu višedimenzionalnu prirodu (Hewitt i Flett, 1991; Terry-Short, Owens, Slade i Dewey, 1995). Prema Frostu, Martenu, Lahartu i Rosenblateu (1990) osnovne dimenzije perfekcionizma su: pretjerano visoki osobni standardi, pretjerana zabrinutost oko pogrešaka u izvedbi, sumnja u kvalitetu vlastite izvedbe, pretjerano naglašavanje preciznosti, reda i organizacije te uloga očekivanja i procjene od strane roditelja. U današnje vrijeme istraživači razlikuju pozitivne (adaptivne) i negativne (neadaptivne) aspekte perfekcionizma (Greblo, 2012; Stoeber i Otto, 2006; Terry-Short i sur., 1995). Iako su pojedine dimenzije različito definirane od strane različitih autora, općenito se može zaključiti da osoba s visokom razinom adaptivnog perfekcionizma postavlja sebi visoke zahtjeve, radi veoma savjesno i odgovorno, trudeći se da dosegne postavljene ciljeve. S druge strane, osnovne manifestacije neadaptivnog perfekcionizma su: previsoko postavljene ambicije, često u neskladu sa sposobnostima, obuzetost pogreškama, nesigurnost u vezi s akcijom koju treba poduzeti, te stalno nezadovoljstvo postignutim (Todorović, Zlatanović, Stojiljković, Todorović, 2009). Neadaptivni perfekcionizam, pored toga što ometa postignuće, može dovesti i do različitih poremećaja.

Budući da su dosadašnja istraživanja roditeljskih obrazovnih očekivanja i ponašanja bila više usmjerena na njihove relacije sa školskim uspjehom djeteta (Zhan, 2006; Goldenberg, Gallimore, Reese i Garnier, 2011), pitanja o odnosima specifičnih očekivanja i ponašanja roditelja s psihološkim funkcioniranjem djeteta nisu još dovoljno istražena. Slaney i Ashby (1996) navode, kako su prema mišljenju perfekcionista, roditelji, tj. roditeljski stil odgoja glavni razlog razvoja njihova perfekcionizma, pri čemu se ističu dvije dimenzije roditeljskog ponašanja: roditeljska kontrola i emocionalnost, koje mogu pridonijeti razlikama u perfekcionizmu (Maccoby i Martin, 1983). Emocionalna toplina i prihvaćanje od strane roditelja pozitivno utječu na razvoj djeteta, dok pretjerana kontrola sputava dijete i time negativno utječe na njegov razvoj. Uz ponašanje roditelja, obrazovna očekivanja roditelja mogu igrati veliku ulogu u razvoju perfekcionizma. Visoka očekivanja roditelja mogu biti popraćena prihvaćanjem i toplinom ili nekonzistentnim nagrađivanjem i kažnjavanjem. Međutim, postoje i roditelji čija su visoka očekivanja povezana s kritikama, kaznama ili nedostatkom prihvaćanja i topline ako dijete ne zadovolji njihove visoke standarde. Budući da su djeca izuzetno osjetljiva na kritike svojih roditelja, takvim ponašanjem se kod djece može razviti negativni perfekcionizam. Prema Modelu socijalnih očekivanja djeca uče da mogu dobiti roditeljsku ljubav i odobravanje samo ukoliko budu savršena. Kada takvo dijete nije u stanju ispuniti roditeljska očekivanja, ono razvija kronični osjećaj bespomoćnosti i beznada. Roditeljsko zanemarivanje, također, može dovesti do istog ishoda. Takvi roditelji

nemaju nikakva očekivanja od djeteta i ne daju mu nikakve smjernice, zbog čega djeca sama sebi počinju postavljati visoke standarde i ciljeve (Flett i Hewitt, 2002).

Teorijski je utemeljeno očekivati da previsoka obrazovna očekivanja, manjak emocionalnosti i prevelika kontrola od strane roditelja mogu biti povezani s razvojem neadaptivnih aspekata perfekcionizma kod djeteta koji može otežati njegovo svakodnevno funkcioniranje, a samim time i negativno utjecati na njegova obrazovna postignuća. Cilj provedenog istraživanja bio je utvrditi povezanost obrazovnih očekivanja roditelja te dječjih procjena ponašanja roditelja s pojedinim dimenzijama perfekcionizma djeteta. U istraživanje se krenulo s pretpostavkom da će obrazovna očekivanja roditelja, kao i procjene adolescenata o razinama psihološke i bihevioralne kontrole te emocionalnosti njihovih roditelja biti značajno povezane s razinama pojedinih dimenzija perfekcionizma. Tako je pretpostavljeno da će obrazovna očekivanja roditelja biti pozitivno povezana s različitim dimenzijama perfekcionizma djeteta. Nadalje, imajući u vidu višedimenzionalnu prirodu perfekcionizma, pretpostavljeno je također da će korelati adaptivnih i neadaptivnih dimenzija perfekcionizma biti različiti. Točnije, očekuje se da će djetetova procjena pretjerane kontrole (psihološke i bihevioralne) biti pozitivno povezana s neadaptivnim aspektima perfekcionizma, dok će procjena emocionalnosti roditelja biti pozitivno povezana s adaptivnim aspektima perfekcionizma.

METODA

Sudionici

U ispitivanju je sudjelovala skupina adolescenata, učenika opće gimnazije iz manjeg grada u Splitsko-dalmatinskoj županiji te njihovi roditelji. Ukupno je kontaktirano 115 obitelji, od čega je njih 93 pristalo sudjelovati u istraživanju (81%). Konačan uzorak sudionika sastojao se od 93 učenika, 90 majki i 86 očeva, pri čemu je bilo 86 trijada (dijete-majka-otac). Uzorak učenika činilo je 60 učenica i 33 učenika, koji su pohađali 1. ($N = 22$), 2. ($N = 25$), 3. ($N = 25$) i 4. razred gimnazije ($N = 21$). Raspon dobi učenika bio je od 15 do 18 godina ($M = 16,5$, $SD = 1,05$). Dob majki se kretala u rasponu od 35 do 56 godina ($M = 33,7$, $SD = 5,27$), a očeva od 38 do 63 godine ($M = 49,2$, $SD = 6,12$). Većina roditelja je završila četverogodišnju (37 majki i 37 očeva) ili trogodišnju srednju školu (32 majke i 31 otac), dok je nešto manje roditelja više ili visoke stručne spreme (18 majki i 18 očeva). U uzorku su bile 3 majke i 1 otac sa završenom osnovnom školom.

Instrumenti

Upitnik za roditelje sastojao se od nekoliko osnovnih sociodemografskih pitanja i *Skale obrazovnih aspiracija i očekivanja roditelja za adolescente - SEAEA* (Jacob,

2010). Izvorna skala se sastoji od 33 čestice, a odgovori se daju na skali od četiri stupnja od "U potpunosti se ne slažem" do "U potpunosti se slažem". Autorica je na osnovi podataka dobivenih izvornim upitnikom SEAEA predložila četiri faktora: Očekivanje i vrednovanje školovanja, Priprema za školska postignuća, Promjenjivost očekivanja i aspiracija, te Kongruentnost sa srednjoškolskim postignućima. Budući da se radilo o prvoj primjeni ove skale na hrvatskoj populaciji, provjerili smo faktorsku strukturu na našem uzorku. Provedba konfirmatorne faktorske analize na česticama skale nije potvrdila izvorno četverofaktorsko rješenje, zbog čega je u daljnjoj analizi korištena eksploratorna faktorska analiza metodom maksimalne vjerojatnosti uz *Varimax rotaciju*, koja je pokazala tri faktora koja objašnjavaju 42,5% varijance kriterija. Pri tome je odbačeno ukupno 11 čestica koje su imale nedovoljna ($< 0,4$) ili višestruka faktorska zasićenja. Razlog razlika u strukturi mogu biti kulturalne razlike u ispitivanom konstrukt, te ovo onemogućuje direktne usporedbe dobivenih rezultata s podacima dobivenima korištenjem izvornog upitnika na američkom uzorku. Prvi faktor *Očekivanje i vrednovanje obrazovanja* obuhvaća dvanaest čestica, a najbolje ga opisuje čestica poput: "Realno je očekivati da će moje dijete završiti fakultet." Čestice koje su u izvornom upitniku pripadale izvornom faktoru Kongruentnosti sa srednjoškolskim postignućima u našem slučaju su se na osnovi zasićenja kao i sadržajno uklopile u faktor Očekivanja i vrednovanja obrazovanja. Veći rezultat na ovom faktoru podrazumijeva veće obrazovno očekivanje te veće vrednovanje obrazovanja od strane roditelja. Drugi faktor *Promjenjivost očekivanja i aspiracija* obuhvaća četiri čestice, a veći rezultat na ovom faktoru znači veću promjenjivost obrazovnih očekivanja i aspiracija roditelja. Primjer čestice glasi: "Moja očekivanja prema obrazovanju mog djeteta mijenjaju se kako ono odrasta." Treći faktor *Priprema za obrazovna postignuća* obuhvaća šest čestica, pri čemu čestica "Potičem svoje dijete da istraži različite fakultete i sveučilišta" najbolje opisuje ovaj faktor, a veći rezultat označava veću uključenost roditelja u pripremu za obrazovna postignuća. Pouzdanosti tipa unutrašnje konzistencije ova tri faktora su zadovoljavajuće, a Cronbach alpha koeficijenti se kreću u rasponu od 0,78 do 0,87 (Tablica 1).

Instrumentarij koji su ispunjavali učenici je uz pitanja o osnovnim sociodemografskim karakteristikama uključivao prilagođenu verziju Schaeferova *Upitnika za procjenu roditeljskog ponašanja - CRPBI-57* (Keresteš, 1999), pri čemu je korišten oblik upitnika u kojem djeca procjenjuju ponašanje svojih majki i očeva. Upitnik CRPBI-57 sastoji se od 57 čestica koje se grupiraju u devet skala, a tih devet skala mjere tri temeljne bipolarne dimenzije roditeljskog ponašanja: 1. emocionalnost (prihvaćanje/odbacivanje djeteta), 2. psihološku kontrolu i 3. bihevioralnu kontrolu. Zadatak sudionika je da za svaku od 57 čestica procijeni u kojoj mjeri navedeno ponašanje vrijedi za njegovu majku/oca. Ponuđeni su odgovori: netočno (1), djelomično točno (2) i točno (3). Rezultati procjena su u ovom radu analizirani na razini triju navedenih osnovnih dimenzija roditeljskog ponašanja. Rezultati se interpretiraju u smislu da veći rezultat upućuje na veće roditeljsko prihvaćanje, veću psihološku

Tablica 1. Osnovni deskriptivni parametri i pokazatelji pouzdanosti korištenih mjera

	Cronbach alpha	Broj čestica	N	M	SD	Raspon	Teorijski raspon
Obrazovna očekivanja i aspiracije majki	0,87	12	90	3,27	0,41	2,42-4,00	1-4
	0,85	4	90	2,49	0,65	1,00-4,00	1-4
	0,80	6	90	3,02	0,49	1,50-4,00	1-4
Obrazovna očekivanja i aspiracije očeva	0,84	12	87	3,32	0,39	2,33-4,00	1-4
	0,86	4	87	2,40	0,70	1,00-4,00	1-4
	0,78	6	87	2,94	0,53	1,33-4,00	1-4
Procjene ponašanja majki od strane njihove djece	0,92	29	92	2,50	0,31	1,57-3,00	1-3
	0,81	18	92	1,80	0,32	1,13-2,88	1-3
	0,71	10	92	2,07	0,33	1,40-2,90	1-3
Procjene ponašanja očeva od strane njihove djece	0,94	29	90	2,35	0,39	1,28-3,00	1-3
	0,87	18	90	1,65	0,40	1,00-2,84	1-3
	0,78	10	90	2,06	0,40	1,10-2,90	1-3
Dimenzije perfekcionizma	0,81	9	93	2,41	0,80	1,00-4,56	1-5
	0,87	6	93	4,13	0,75	1,67-5,00	1-5
	0,83	5	93	2,63	1,03	1,00-4,80	1-5
	0,80	7	93	3,15	0,82	1,29-5,00	1-5
	0,60	4	93	2,67	0,81	1,00-5,00	1-5
	0,72	4	93	2,01	0,88	1,00-4,75	1-5
	0,85	13	93	3,60	0,66	1,77-5,00	1-5
	0,88	22	93	2,43	0,68	1,00-4,09	1-5

kontrolu odnosno bihevioralnu kontrolu. Upitnik CRPBI-57 je i u ovom istraživanju pokazao dobre metrijske karakteristike; pouzdanosti za pojedine dimenzije kreću se od 0,71 do 0,94 (Tablica 1).

Učenici su dodatno ispunjavali hrvatsku verziju *Višedimenzionalne skale perfekcionizma – MPS-F* (Frost i sur., 1990), koju su adaptirale Zubčić i Vulić-Prtorić (2008). Skala perfekcionizma sastoji se od 35 tvrdnji koje mjere perfekcionizam kroz šest dimenzija: 1) *Osobni standardi*; 2) *Zabrinutost zbog pogrešaka*; 3) *Roditeljska očekivanja*; 4) *Roditeljska prigovaranja*; 5) *Dvojba u vlastitu izvedbu*; 6) *Organiziranost*. Provjera faktorske strukture pojedinih dimenzija perfekcionizma na našem uzorku potvrdila je jednofaktorsku strukturu svake od dimenzija. Koeficijenti unutarnje konzistencije pojedinih dimenzija perfekcionizma bili su zadovoljavajući i kretali su se u rasponu od 0,72 do 0,88 (Tablica 1), uz iznimku dimenzije *Dvojba u vlastitu izvedbu*, kod koje je utvrđena niža pouzdanost (Cronbach alfa = 0,60). S obzirom na to da su faktorske analize korištenog upitnika uputile na postojanje dvaju faktora višeg reda: *pozitivne težnje* i *neadaptivne evaluacijske brige* (Frost, Heimberg, Holt, Mattia i Neubauer, 1993), odnosno s obzirom na dokaze o postojanju dviju temeljnih dimenzija perfekcionizma od kojih jedna sadrži pozitivna, a druga negativna obilježja (Greblo, 2012), u radu su korištene mjere višeg reda: *Adaptivni perfekcionizam* i *Neadaptivni perfekcionizam*. Adaptivni perfekcionizam izračunat je kao linearni kompozit čestica na dimenzijama *Osobni standardi* i *Organiziranost*, dok kompozitnu mjeru *Neadaptivnog perfekcionizma* tvore čestice izvornih dimenzija *Zabrinutost zbog pogrešaka*, *Roditeljska očekivanja*, *Roditeljska prigovaranja* i *Dvojba u vlastitu izvedbu*. Koeficijenti unutarnje konzistencije *Cronbach alpha* kompozitnih mjera su visoki i iznose 0,85 za *Adaptivni perfekcionizam* te 0,88 za *Neadaptivni perfekcionizam*.

Postupak

Prije provođenja istraživanja dobiveno je odobrenje za njegovo provođenje od strane ravnatelja škole. Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno, a suglasnost roditelja za sudjelovanje njihove djece u istraživanju dobivena je od ukupno 93 obitelji. Roditeljima i njihovoj djeci, kratko je opisana svrha istraživanja te zajamčena anonimnost i povjerljivost podataka. Učenici su upitnike ispunjavali grupno u školi, dok su roditelji upitnike ispunjavali kod kuće i slali ih u omotnici po svojoj djeci u školu. Upitnici su ispunjavani pod zajedničkim šiframa roditelja i djece radi kasnijeg uparivanja njihovih rezultata.

REZULTATI

Osnovni deskriptivni parametri korištenih mjera sažeti su u Tablici 1. Rezultati pokazuju da roditelji, u prosjeku, imaju relativno visoka obrazovna očekivanja od

Tablica 2. Koefficienti korelacije između mjera obrazovnih očekivanja i aspiracija roditelja i različitih dimenzija perfekcionizma (N = 87)

Obrazovna očekivanja i aspiracije	Dimenzije perfekcionizma							
	Zabrinutost zbog pogrešaka	Organiziranost	Roditeljska očekivanja	Osobni standardi	Dvojba u vladu situ izvedbu	Roditeljska prigovaranja	Adaptivni perfekcionizam	Neadaptivni perfekcionizam
M – Očekivanje i vrednovanje obrazovanja	0,06	0,37**	0,19	0,29*	-0,03	-0,09	0,38**	0,07
M – Promjenjivost obrazovnih očekivanja i aspiracija	0,15	-0,13	0,18	-0,12	0,18	0,11	-0,15	0,20
M – Priprema za obrazovna postignuća	0,15	0,35**	0,15	0,25*	0,04	-0,03	0,35**	0,13
O – Očekivanje i vrednovanje obrazovanja	-0,02	0,29*	0,18	0,25*	-0,07	-0,12	0,31**	0,01
O – Promjenjivost obrazovnih očekivanja i aspiracija	0,23*	-0,06	0,29*	-0,11	0,20	0,25*	-0,10	0,31**
O – Priprema za obrazovna postignuća	0,03	0,15	0,15	-0,04	-0,03	0,01	0,05	0,06

Napomene: M = majka; O = otac; * p<0,05, ** p<0,01

Tablica 3. Koefficienti korelacije između mjera ponašanja roditelja i različitih dimenzija perfekcionizma (N = 93)

Dimenzije ponašanja	Dimenzije perfekcionizma							
	Zabrinutost zbog pogrešaka	Organiziranost	Roditeljska očekivanja	Osobni standardi	Dvojba u vladu situ izvedbu	Roditeljska prigovaranja	Adaptivni perfekcionizam	Neadaptivni perfekcionizam
M – Prihvaćanje / odbacivanje	-0,11	0,32**	-0,48**	0,11	-0,16	-0,62**	0,24*	-0,40**
M – Psihološka kontrola	0,29*	-0,17	0,42**	0,00	0,10	0,39**	-0,09	0,40**
M – Bihevioralna kontrola	0,08	-0,00	0,27*	-0,11	-0,05	0,38**	-0,07	0,21
O – Prihvaćanje / odbacivanje	-0,39**	0,33**	-0,42**	-0,05	-0,18	-0,59**	0,14	-0,51**
O – Psihološka kontrola	0,50**	-0,07	0,48**	0,15	0,23*	0,30**	0,06	0,52**
O – Bihevioralna kontrola	0,22*	-0,02	0,25*	0,03	0,01	0,17	0,01	0,24*

Napomene: M = majka; O = otac; * p<0,05, ** p<0,01

svoje djece i da sudjeluju u pripremi za obrazovna postignuća. Međutim, na mjeri promjenjivosti očekivanja roditelji su davali odgovore unutar cijelog raspona. Što se tiče procjene ponašanja roditelja, rezultati na mjerama Prihvaćanja i Psihološke kontrole su, u prosjeku, nešto veći kod majke nego kod oca. Nadalje, rezultati na mjeri adaptivnog perfekcionizma su, u prosjeku, veći nego za neadaptivni perfekcionizam, što je u skladu i s rezultatima na pojedinačnim dimenzijama perfekcionizma koji čine kompozitne mjere adaptivnog i neadaptivnog perfekcionizma.

Povezanosti pojedinih dimenzija perfekcionizma s mjerama obrazovnih očekivanja i ponašanjem roditelja prikazane su u tablicama 2. i 3. Dimenzije organiziranost, osobni standardi i adaptivni perfekcionizam (koji je kompozit ove dvije dimenzije) su pozitivno povezane s očekivanjem i vrednovanjem obrazovanja od strane majki i očeva te pripremom za obrazovna postignuća majki. Dimenzije zabrinutost zbog pogrešaka, roditeljska očekivanja, te roditeljska prigovaranja značajno su i pozitivno povezane s promjenjivošću obrazovnih očekivanja i aspiracija očeva kao i neadaptivni perfekcionizam koji je kompozit navedenih dimenzija (Tablica 2). Nadalje, utvrđene značajne povezanosti različitih dimenzija perfekcionizma s dječjim procjenama roditeljskog ponašanja (Tablica 3) su umjerene veličine te većinom pozitivnog predznaka, uz iznimke procjene prihvaćanja od strane roditelja koje su negativno povezane s dječjom procjenom roditeljskih očekivanja i prigovaranja te procjene prihvaćanja od strane oca koja je negativno povezana s dječjom zabrinutosti zbog pogrešaka. U skladu s navedenim, rezultati su pokazali da je adaptivni perfekcionizam u pozitivnoj povezanosti s procjenom prihvaćanja od strane majke, dok je neadaptivni perfekcionizam u pozitivnoj povezanosti s procjenom psihološke kontrole majke i oca, bihevioralne kontrole oca i negativnoj povezanosti s procjenom prihvaćanja od strane oba roditelja.

Potencijalni učinci spola (roditelja i djece) na ispitivane mjere su provjereni korištenjem t-testova (tablice 4 i 5). Razlike među djevojčicama i dječacima u korištenim mjerama testirane su t-testovima za nezavisne uzorke te je dobivena statistički značajna razlika u promjenjivosti obrazovnih očekivanja i aspiracija oca s obzirom na spol djeteta, pri čemu je očeva promjenjivost obrazovnih očekivanja i aspiracija značajno veća za djevojčice nego za dječake. Nadalje, rezultati su pokazali statistički značajnu razliku u postavljanju osobnih standarda djece s obzirom na spol. Naime, dječaci, u prosjeku, sebi postavljaju više standarde nego djevojčice.

U pogledu razlika među roditeljima u trima mjerama obrazovnih očekivanja, t-testom za zavisne uzorke dobivena je značajna razlika samo u mjeri *Priprema za obrazovna postignuća*, pri čemu smjer razlike upućuje na veću uključenost majki, u odnosu na očeve. Što se tiče razlika u dječjim procjenama roditeljskog ponašanja, dobivena je statistički značajna razlika u dječjoj procjeni emocionalnosti i psihološke kontrole majke i oca, pri čemu majke u prosjeku pokazuju više emocionalnosti od očeva, te pokazuju više psihološke kontrole od očeva.

Tablica 4. Prikaz značajnosti razlika u mjerama obrazovnih očekivanja i aspiracija roditelja, procjena ponašanja roditelja i dimenzijama perfekcionizma s obzirom na spol djeteta

Varijabla	Dječaci		Djevojčice		<i>t test</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>sd</i>	<i>M</i>	<i>sd</i>			
Očekivanje i vrednovanje obrazovanja majke	3,34	0,40	3,23	0,41	1,221	88	0,225
Promjenjivost obrazovnih očekivanja i aspiracija majke	2,31	0,54	2,58	0,69	-1,873	88	0,064
Priprema za obrazovna postignuća majke	3,10	0,43	2,97	0,52	1,138	88	0,258
Očekivanje i vrednovanje obrazovanja oca	3,33	0,41	3,31	0,38	0,217	88	0,829
Promjenjivost obrazovnih očekivanja i aspiracija oca	2,13	0,54	2,54	0,73	-2,642	88	0,009*
Priprema za obrazovna postignuća oca	2,88	0,46	2,97	0,56	-0,708	88	0,481
Prihvatanje/odbacivanje majke	2,45	0,37	2,52	0,28	-1,050	90	0,296
Psihološka kontrola majke	1,87	0,40	1,77	0,27	1,411	90	0,162
Bihevioralna kontrola majke	2,06	0,37	2,08	0,31	-0,274	90	0,784
Prihvatanje/odbacivanje oca	2,33	0,42	2,36	0,38	-0,309	88	0,758
Psihološka kontrola oca	1,72	0,40	1,61	0,40	1,215	88	0,228
Bihevioralna kontrola oca	2,11	0,42	2,03	0,39	0,862	88	0,391
Zabrinutost zbog pogrešaka	21,91	7,99	21,54	6,72	0,23	91	0,82
Organiziranost	24,42	5,47	24,99	3,89	-0,58	91	0,56
Roditeljska očekivanja	13,61	5,79	12,88	4,75	0,65	91	0,51
Osobni standardi	24,18	6,10	20,90	5,26	2,71	91	0,01*
Dvojba u vlastitu izvedbu	9,82	3,36	11,15	3,12	-1,92	91	0,06
Roditeljska prigovaranja	8,00	3,61	8,03	3,48	-0,04	91	0,97
Adaptivni perfekcionizam	3,73	0,74	3,53	0,60	-1,4	91	0,14
Neadaptivni perfekcionizam	2,42	0,75	2,44	0,64	0,08	91	0,08

* $p < 0,05$

Tablica 5. Prikaz značajnosti razlika u mjerama obrazovnih očekivanja i aspiracija roditelja te djetetovih procjena ponašanja oca i majke

Varijabla	Majka		Otac		<i>t test</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>sd</i>	<i>M</i>	<i>sd</i>			
Očekivanje i vrednovanje obrazovanja	3,27	0,41	3,32	0,39	-0,805	83	0,423
Promjenjivost obrazovnih očekivanja i aspiracija	2,49	0,65	2,40	0,70	1,678	83	0,097
Priprema za obrazovna postignuća	3,02	0,49	2,94	0,53	2,360	83	0,021*
Prihvatanje/odbacivanje	2,50	0,31	2,35	0,39	2,896	180	0,004*
Psihološka kontrola	1,80	0,32	1,65	0,40	2,868	180	0,004*
Bihevioralna kontrola	2,07	0,33	2,06	0,40	0,221	180	0,826

* $p < 0,05$

RASPRAVA

Osnovni cilj provedenog istraživanja bio je utvrditi povezanosti pojedinih dimenzija perfekcionizma adolescenata s mjerama obrazovnih očekivanja njihovih roditelja te dječjim procjenama ponašanja roditelja. Kako bi se dobio jasniji uvid u relacije perfekcionizma i drugih konstrukata, razmatran je odnos pojedinih subskala i kompozitnih mjera perfekcionizma s ponašanjem i očekivanjem roditelja.

Povezanosti obrazovnih očekivanja i ponašanja roditelja s dimenzijama perfekcionizma razmatrane su u skladu s podjelom dimenzija perfekcionizma na adaptivne i neadaptivne aspekte, pri čemu mjere osobni standardi i organiziranost predstavljaju adaptivne aspekte, dok mjere zabrinutost zbog pogrešaka, roditeljska prigovaranja, roditeljska očekivanja, te sumnja u vlastitu izvedbu predstavljaju neadaptivne aspekte.

Rezultati su pokazali da su pojedinačne mjere adaptivnog perfekcionizma, te adaptivni perfekcionizam kao kompozitna mjera, pozitivno povezane s očekivanjem i vrednovanjem obrazovanja roditelja te sudjelovanjem u pripremi za obrazovna postignuća majke. Dakle, djeca će, u prosjeku, sebi postavljati više osobne standarde te biti u svom djelovanju organiziranija što su očekivanja i vrednovanja obrazovanja obaju roditelja veća i što je majka više uključena u pripremu za obrazovna postignuća djeteta. U prilog navedenome idu i rezultati provedenog istraživanja koji pokazuju da majke, u prosjeku, više sudjeluju u pripremi djeteta za obrazovna postignuća u odnosu na očeve. Dakle, majke više od očeva pomažu djeci u prikupljanju informacija o fakultetima koji ih zanimaju, pri odabiru predmeta koji će ih pripremiti za fakultet i sl. Također, djeca procjenjuju da ih majke više prihvaćaju kao i da pokazuju više psihološke kontrole u odnosu na očeve. Keresteš (2002) je u svom istraživanju dobila da majke pokazuju više prihvaćajućeg ponašanja prema djeci nego očevi, čvršće kontroliraju djetetovo ponašanje i nešto su sklonije psihološkoj kontroli.

S druge strane, dimenzije neadaptivnog perfekcionizma (kompozitno i pojedinačno) su u značajnoj, pozitivnoj povezanosti samo s promjenjivosti obrazovnih očekivanja oca. Moguće je da se s većom promjenjivosti očevih obrazovnih očekivanja kod djeteta pojavljuje veća zabrinutost zbog pogrešaka te dijete procjenjuje roditeljska očekivanja i prigovaranja većima. Ovdje je važno naglasiti dobivenu razliku u promjenjivosti obrazovnih očekivanja oca, pri čemu su se očeva očekivanja pokazala promjenjivijima za djevojčice u odnosu na dječake. S obzirom na sam sadržaj čestica koje čine ovu dimenziju (npr. "Moje nade i snovi za obrazovanje mog djeteta mijenjaju se s njegovim odrastanjem,") ne može se jasno govoriti o smjeru promjene očekivanja oca. Ipak, pozitivna povezanost ove mjere s drugim mjerama očevih obrazovnih očekivanja upućuje na to da bi se moglo raditi o promjeni u smjeru viših obrazovnih očekivanja. Očevi možda češće mijenjaju svoja očekivanja upravo zato što više i lakše razgovaraju s djevojčicama u odnosu na

dječake te time postaju svjesniji promjene tih očekivanja te lakše daju do znanja učenicama ako su se njihova očekivanja promijenila u odnosu na dječake. Takva razlika u odnosu očeva s djecom je rezultat različite socijalizacije dječaka i djevojčica. Naime, Macuka (2007) u svom radu navodi da usvajanje spolnih uloga i socijalizacija uvelike određuju način funkcioniranja djece i roditelja. Postupci odgoja, pogotovo oca, koji ohrabruju spolno stereotipne aktivnosti kod djevojčica mogu dovesti do veće submisivnosti i ovisnosti o mišljenju drugih. Roditelji često od djevojčica očekuju zrelo interpersonalno ponašanje i slabije prihvaćaju njihovo asertivno ponašanje u odnosu na dječake. Također, s obzirom na to da je za sredinu u kojoj je rađeno istraživanje još uvijek specifičan tradicionalniji način razmišljanja, moguće objašnjenje može biti i da otac brigu kćeri za buduću obitelj vidi kao alternativu daljnjem školovanju i samim time nema stabilna očekivanja, nego se njegova očekivanja mijenjaju ovisno o angažiranosti kćeri u školi, dok se za dječake koji su upisali gimnaziju pretpostavlja da će nastaviti školovanje, postati samostalni i financijski neovisni da bi mogli osnovati svoju obitelj. Ako je prethodno navedeno objašnjenje nestabilnosti očekivanja oca za djevojčice točno, djeca će općenito, ako dobiju povjerenje oca, s ciljem održavanja stabilnosti očekivanja uložiti puno više napora da bi opravdali njegova očekivanja. Promjena očevih očekivanja “nagore” dala bi im povratnu informaciju da su bili neuspješni te da su razočarali oca. Na taj način može se objasniti i nalaz značajne razlike u postavljanju osobnih standarda s obzirom na spol, gdje je utvrđeno da dječaci postavljaju sebi, u prosjeku, značajno više standarde od djevojčica. Naime, postavljanje viših osobnih standarda djece je povezano s očekivanjem i vrednovanjem obrazovanja roditelja. Ukoliko dječak percipira da su očeva očekivanja visoka i stabilna, on će sebi postavljati više standarde koje mora postići u svom djelovanju da bi opravdao očekivanja oca.

Korelacijske analize različitih dimenzija perfekcionizma i dječjih procjena ponašanja roditelja pokazuju da je organiziranost značajno, pozitivno povezana samo s dječjom procjenom prihvaćanja od strane majke i oca, dok je adaptivni perfekcionizam (kao kompozit) povezan samo s procjenom prihvaćanja od strane majke. U skladu s navedenim može se pretpostaviti da će dijete biti organiziranije u svom djelovanju ako procjenjuje da ga roditelji više prihvaćaju. Što se tiče negativnih aspekata perfekcionizma, zabrinutost zbog pogrešaka kod djeteta je veća ako dijete percipira da ga otac manje prihvaća, što procjenjuje da roditelji nad njime imaju izraženiju psihološku kontrolu te ako otac nad njim ima veću bihevioralnu kontrolu. Nadalje, dijete procjenjuje roditeljska očekivanja većima ako percipira da ga roditelji manje prihvaćaju te ako nad njim imaju veću bihevioralnu i psihološku kontrolu. Sličan obrazac povezanosti utvrđen je za dimenziju roditeljskih prigovaranja. Dodatno, sumnja u vlastitu izvedbu djeteta je veća ako ono percipira da otac nad njime ima veću psihološku kontrolu. Općenito govoreći, rezultati su pokazali da je neadaptivni perfekcionizam povezan s dječjom procjenom neprihvaćanja od strane roditelja te većom razinom psihološke i bihevioralne kontrole.

Kritički osvrt na provedeno istraživanje i implikacije

S obzirom na korelacijsku prirodu provedenog istraživanja koja ograničava zaključivanje o uzročno–posljedičnoj vezi korištenih varijabli, pojedina objašnjenja dobivenih rezultata treba razmatrati s oprezom, vodeći računa o tome da za sve povezanosti može vrijediti i obrnuti odnos uzročnosti. Naime, da bi mogli zaključivati o uzrocima perfekcionizma, nužna su longitudinalna istraživanja.

Nadalje, istraživanje je provedeno na prigodnom, namjernom uzorku (u malom gradu Dalmatinske zagore) i s obzirom na to da se rezultati ne mogu generalizirati, bilo bi poželjno istraživanje ponoviti na nekom drugom, reprezentativnijem uzorku, s većim brojem ispitanika (trijada) kako bi se jasnije utvrdili doprinosi različitih aspekata roditeljskih očekivanja i ponašanja adaptivnom i neadaptivnom perfekcionizmu. Naime, nedostatak ovog istraživanja jest mali broj jedinica analize, što je razlog slabe statističke snage. Ipak, ovo istraživanje, upravo zbog specifičnog uzorka, ima veliku važnost jer upućuje na specifične obrasce funkcioniranja obitelji u manjim sredinama. Definitivno ne bi trebalo ni u budućim istraživanjima zanemariti manje sredine koje obiluju različitim specifičnim obrascima odnosa i ponašanja koja, zbog češćih provođenja istraživanja u velikim gradovima, ostaju neistražena.

S druge strane, kao veliku prednost ovog istraživanja, važno je istaknuti da su informacije o obrazovnim očekivanjima i ponašanju roditelja te perfekcionizmu dobivene iz tri različita izvora informacija. Na ovaj način izbjegnuto je uobičajeni nedostatak sličnih istraživanja vezan za umjetno povećanje korelacije zbog zajedničke varijance.

Konačno, praktična implikacija ovih rezultata leži u tome da se roditeljima osvijesti i naglasi važnost njihova ponašanja i obrazovnih očekivanja na razvoj perfekcionizma. Osvještavanjem važnosti adekvatnog ponašanja roditelja možda bi se moglo, barem donekle, utjecati na sprječavanje razvoja negativnih aspekata perfekcionizma kod djece. Dosadašnja su istraživanja pokazala da adaptivni i neadaptivni perfekcionizam na različite načine utječe na psihičko zdravlje i sveukupno funkcioniranje pojedinca. Neadaptivni aspekti perfekcionizma povezani su s anksioznošću, depresijom, suicidalnim mislima, poremećajima prehrane, negativnim afektom, s osjećajem usamljenosti, samootežavanjem te s neskladom između stvarnoga i idealnoga ja (Greblo, 2012; Zubčić i Vulić-Prtorić, 2008). Stoga, utvrđene povezanosti ponašanja i obrazovnih očekivanja roditelja sa specifičnim dimenzijama neadaptivnog perfekcionizma njihove djece mogu biti važan izvor informacija kod prevencije, dijagnostike i terapije određenih psihičkih bolesti koja u svojoj osnovi mogu imati neadaptivni perfekcionizam.

ZAKLJUČAK

Rezultati provedenog istraživanja su pokazali da su značajni korelati adaptivnih aspekata perfekcionizma očekivanje i vrednovanje obrazovanja roditelja, sudjelo-

vanje majke u pripremi za obrazovna postignuća te dječja procjena prihvaćanja od strane roditelja, dok su s neadaptivnim aspektima perfekcionizma značajno povezani dječja procjena prihvaćanja, psihološke i bihevioralne kontrole od strane roditelja te očeva promjenjivost obrazovnih očekivanja.

LITERATURA

- Flett, G.L., Hewitt, P.L. (2002). Perfectionism and maladjustment: An overview of theoretical, definitional, and treatment issues. U P.L. Hewitt, G.L. Flett (Eds.), *Perfectionism* (pp. 5-31). Washington, DC: American Psychological Association.
- Frost, R.O., Marten, P., Lahart, C., Rosenblate, R. (1990). The dimensions of perfectionism. *Cognitive Therapy and Research, 14*, 449-468.
- Frost, R.O., Heimberg, R.G., Holt, C.S., Mattia, J.I., Neubauer, A.L. (1993). A comparison of two measures of perfectionism. *Personality and Individual Differences, 14*, 119-126.
- Goldenberg, C., Gallimore, R., Reese, L., Garnier, H. (2011). Cause or effect? A longitudinal study of immigrant Latino parents' aspirations and expectations, and their children's School performance. *American Educational Research Journal, 38*, 547-582.
- Greblo (2012). Što se skriva iza pojma perfekcionizam? Povijest proučavanja i pregled različitih konceptualizacija perfekcionizma. *Psihologijske teme, 21*, 195-212.
- Hewitt, P.L., Flett, G.L. (1991). Dimensions of perfectionism in unipolar depression. *Journal of Abnormal Psychology, 100*, 98-101.
- Jacob, J.M. (2010). *Parental expectations and aspirations for their children's educational attainment: An examination of the college-going mindset among parents*. Doktorska disertacija. Minnesota: University of Minnesota.
- Keresteš, G. (1999). *Agresivno i prosocijalno ponašanje školske djece u kontekstu ratnih zbivanja: provjera posredujućeg utjecaja roditeljskog ponašanja*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
- Keresteš, G. (2002). *Dječje agresivno i prosocijalno ponašanje u kontekstu rata*. Naklada Slap: Jastrebarsko.
- Maccoby, E.E., Martin, J.A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. U P. H. Mussen (Ur. serije), E.M. Hetherington (Ur. vol.), *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development* (1-101) New York: Wiley.
- Macuka, I. (2007). Uloga dječje percepcije roditeljskoga ponašanja u objašnjenju internaliziranih i eksternaliziranih problema. *Društvena istraživanja, 6*, 1179-1202.
- Slaney, R.B., Ashby, J.S. (1996). Perfectionist: Study of a criterion group. *Journal of Counseling and Development, 74*, 393-399.
- Stoeber, J., Otto, K. (2006). Positive conceptions of perfectionism: Approaches, evidence, challenges. *Personality and Social Psychology Review, 10*, 295-319.
- Terry-Short, L.A., Owens, R.G., Slade, P.D., Dewey, M.E. (1995). Positive and negative perfectionism. *Personality and Individual Differences, 18*, 663-668.
- Todorović, D., Zlatanović, L.J., Stojiljković, S., Todorović, J. (2009). Povezanost perfekcionizma sa samopoštovanjem i depresivnošću kod studenata. *Godišnjak za psihologiju, 8*, 173-184.

Zhan, M. (2006). Assets, parental expectations and involvement, and children's educational performance. *Children and Youth Services Review*, 28, 961-975.

Zubčić T., Vulić-Prtorić A. (2008). *Multidimenzionalna skala perfekcionizma (MPS-F)* u Penezić Z. i sur. (ur.). Zbirka psihologijskih skala i upitnika – Svezak 4; Zadar: Sveučilište u Zadru, 23-35.

ASSOCIATIONS BETWEEN PARENTAL EDUCATIONAL EXPECTATIONS AND BEHAVIOR AND DIMENSIONS OF PERFECTIONISM IN THEIR CHILDREN

Summary

Perfectionism can be defined as a pursuit of flawlessness that can have negative effects on the functioning of the individual. Previous studies have mainly focused on how the behavior and expectations of parents affect a child's school success while relations between parental expectations and behavior with the psychological functioning of the child, especially perfectionism, are relatively unexplored. Taking that into consideration, the main aim of this study was to investigate the relationships between parental educational expectations and the child's assessment of parental behavior with particular dimensions of child's perfectionism. The survey involved 93 students from first to fourth grade of high school and their parents. Instruments used in the study were the Scale of Educational Aspirations and Expectations for Adolescents–SEAEA (Jacob, 2010) which examined parental educational expectations, Children's Reports of Parental Behavior Inventory–CRPBI-57 (Keresteš, 1999) and the Multidimensional Perfectionism Scale–MPS-F (Frost et al., 1990; Zubčić & Vulić-Prtorić, 2008) which were completed by students. The results showed associations between different dimensions of perfectionism on the one hand, and parental educational expectations and behavior on the other. It has been shown that significant correlates of adaptive aspects of perfectionism are expectation and evaluation of parental education, mother's participation in the preparation for educational achievement and assessment of children's acceptance by their parents, while the non-adaptive aspects of perfectionism are significantly associated with children's assessment of parental acceptance, psychological and behavioral control and the father's instability of educational expectations.

Key words: perfectionism, parental educational expectations, assessment of parental behavior